

INDLEDNING

AF LEKTOR BIRGITTE BÆKGAARD, UC SYDDANMARK

Professor Alan Rogers og Professor Brian Street er kendt for deres omfattende LETTER-projekt (*Learning for Empowerment Through Training in Ethnographic Research*), hvis hovedformål er gennem etnografisk metode at udvikle undervisningsprogrammer til fremme af literacy-kompetencer hos voksne analfabeter i Indien og Etiopien. Unge og voksne, der normalt ikke bliver tilgodeset af traditionelle literacy-programmer. I denne artikel drøfter de, hvordan indsigterne herfra kan kaste lys på og bidrage til ny praksis i vestlig kontekst.

Roger og Street skelner i deres artikel mellem Literacy med stort L forstået som en enkeltstående og universel kompetence og dermed målbar ud fra et på forhånd antaget målesystem – og så literacy med lille l, en mere mangefacetteret måde at forstå literacy-begrebet på, hvor både multimodalitet og flersprogethed indtænkes. Klasserums-literacy med fokus på formel læring over for hverdags-literacy, hvor forskellige skriftsprogs-praksisser i forskellige kontekster og med forskellige mål inddrages i beskrivelsen.

Den udvidede måde at tale om literacy-begrebet på benævnes som den brede literacy-kompetence i dansk sammenhæng. I Undervisningsministeriets udgivelse *Det nationale kompetenceregnskab* (5.1.2) beskrives den som *evnen til at forstå og anvende forskellig skriftlig information i dagligdagen i hjemmet, på arbejde og i samfundet*.

Roger og Street diskuterer, hvordan det brede literacy-begreb egentlig skal forstås, hvordan det skal inddrages og bruges i undervisningen, og hvordan man overhovedet får øje på de brede

literacy-praksisser i hverdagen? Og deres svar er: gennem etnografiske tilgange. Ved hjælp af den etnografiske metode, der ser på hvad der foregår, sådan som projektet LETTER har gjort det – kan man blive bedre til at få øje på, hvordan literacy-læring finder sted i mange forskellige sammenhænge og situationer og har mange flere og ikke nødvendigvis målbare facetter. Først når man får syn herfor, kan der skabes ny læring.

Især inden for to områder er det vigtigt at tage udfordringen op. I skolen at kunne identificere eleverns hverdags/fritids-literacy-læring, og på voksenundervisningsområdet at blive bedre til at få øje på voksne indvandreres literacy-ressourcer snarere end mangler. På begge områder er det vigtigt at få redskaber til at kunne undersøge, forstå og inddrage det, elever og kursister bringer med sig – og at kunne anerkende det som legitime literacy-kompetencer. Etnografiske undersøgelser af hverdagslivet er derfor en nødvendig del af enhver pædagogisk aktivitet både med børn og voksne.

ETNOGRAFISKE TILGANGE TIL AT FORSTÅ OG UNDER- VISE I LITERACY

PERSPEKTIVER FRA UDVIKLINGSLANDE OG VESTLIGE LANDE

PROFESSOR ALAN ROGERS OG PROFESSOR EMERITUS BRIAN STREET, INSTITUT FOR PÆDAGOGIK OG FAGLIGE STUDIER, KING'S COLLEGE LONDON

I de seneste år er der sket en betydelig stigning i udbredelsen af etnografiske tilgange i uddannelsen af lærere, der underviser voksne i literacy og talkompetence i udviklingslande, hvor mange mennesker er helt eller stort set uden skolegang. Det giver anledning til at overveje, om praktiske uddannelsesstilgange som denne også kan bidrage til vores forståelse af literacy og literacy-undervisning i europæiske samfund og i andre sammenhænge, hvor de pædagogiske kontekster er så anderledes.

Literacy i udviklingssamfund

Begreberne "literacy" og "analfabetisme" (*illiteracy*, red.) i konteksten af international udvikling ("udviklingssamfund") har særlige betydninger, som udspringer af denne kontekst. To faktorer har bidraget til at skabe disse betydninger.

Først er der det forhold, at der i de fleste udviklingslande er mange voksne, som ikke har modtaget formel skolegang, eller kun i meget utilstrækkeligt omfang; det vil sige, at "analfabet" typisk er lig med "uuddannet". Mange sprog har faktisk slet ikke et ord for "literacy" eller "illiteracy", og spørgsmålet "Kan du læse?" afføder ofte svaret, "Jeg har aldrig gået i skole." I flersprogede samfund er der mange, som, selv om de har gået i skole, ikke mestrer vigtige sprog eller skriftsprog (fx landets officielle sprog eller det sprog, som flertallet taler). Der er stort behov for literacy-undervisning.

For det andet er nationale "literacy-niveauer" en af de udviklingsindikatorer, som internationale udviklingsorganisationer som Verdensbanken og FN-projekter benytter; "at forbedre literacy-niveaet" er

et af hovedmålene i international udvikling. Det er velkendt, at den slags tal bygger på utilstrækkelige målinger (selvrapportering eller skolegang målt i år), og alligevel er de meget udbredte. Det vil sige, at der også er et krav om at forbedre literacy.

I denne kontekst er "literacy" altså kommet til at betyde læringstilbud, som er rettet mod at øge antallet af voksne i et samfund, der har "literacy-færdigheder" (uanset om de bruger disse færdigheder eller ej). "Literacy" (med stort L) betragtes som en enkel og universel færdighed, som voksne kan tilegne sig gennem en formel læringsproces, der bygger på en centralt fremstillet og universelt anvendt skoleagtig lærebog i literacy (læsebog) i standardiserede undervisningsforløb, og at denne læring kan måles ved hjælp af en standardiseret test.

I vestlige samfund, som ikke er udsat for dette omfattende pres fra internationale udviklingsorganisationer, og hvor det antages, at langt de fleste indbyggere har modtaget omfattende og effektiv skolegang, har "literacy" og "illiteracy" ofte en anden betydning – faktisk to betydninger. For det første betyder det at hjælpe *børn* med at lære at læse og skrive i skolen. For voksne betegner det (på engelsk, red.) som regel evnen til at fungere i bestemte situationer – på et bestemt sprog eller med en bestemt form for dokument eller aktivitet; det vil sige, at "juridisk literacy" vil sige, at man kan håndtere juridiske processer, "økonomisk literacy" vil sige, at man kan forstå og træffe beslutninger i økonomiske forhold. Læringsforløb i literacy målrettes bestemte grupper eller formål – for britiske børn kan det være tilbud som *Sure Start* eller *Literacy Hour*; og for voksne kan det være tale om tilbud til indvandrere, som måske

allerede mestrer "literacy" på deres eget sprog, men ikke på hovedsproget i deres nye værtsland, eller til forældre, som ikke har tilstrækkelige færdigheder til, at de kan hjælpe deres børn med lektierne osv.

Etnografiske tilgange: mange slags literacy

På begge områder er der i de seneste år udviklet en ny etnografisk tilgang til "literacy", som lægger op til, at det ikke bør betragtes som *undervisningsforløb*, men som en række aktiviteter, der alle indgår i en persons evne til at fungere i sin livsverden.

I udviklingslande udspringer disse tilgange af to hovedkilder. For det første har antropologiske studier af forskellige sociale kontekster tilføjet yderligere kompleksiteter til nutidige antagelser om "Literacy" som en universel og basal færdighed, som en person enten besidder eller ikke besidder, som (efter sigende) er afgørende for al udvikling, og som, hvis man opnår den, kan anvendes i enhver kontekst. Det viste sig, at forskellige mennesker anvendte forskellige former for literacy-praksis til forskellige formål – fx i forhold til religion eller arbejdsplads i tilgift til de formelle skolebaserede former for literacy. Yderligere studier (fx Prinsloo og Breier, 1996) har demonstreret "pluraliteten af literacy". For det andet har der været stigende bekymring blandt udviklingsorganisationer, myndigheder og voksenundervisere over, at de

bekostelige kampagner for at styrke voksnes literacy kun havde begrænset effekt i forhold til at reducere antallet af personer, der var defineret som "analfabeter", idet antallet kun faldt langsomt og dårligt nok kunne følge med befolkningstilvæksten; dette har ført til en søgen efter nye måder at fremme literacy på.

Den etnografiske tilgang tager højde for nogle af disse problemstillinger. Bevægelsen *New Literacy Studies* (Barton et al, 2000; Baynham and Prinsloo, 2009 osv.) betragter ikke "Literacy" kun som en aktivitet, der finder sted i en undervisningsinstitution, men primært som en række sociale aktiviteter, der finder sted i hverdagen – på arbejdspladsen, i familien, i lokalsamfundet, i supermarkedet osv. Etnografiske studier (fx Street, 2001; Robinson-Pant, 2004 osv.) viser, at den slags aktiviteter er langt mere udbredte, end det ofte antages; at de involverer mange forskellige former for læsning og skrivning, herunder symboler og typer af layout, der nu omtales som multimodale literacy-former; og at de udføres med henblik på mange forskellige formål, religiøse aktiviteter (fx at benytte Biblen, salmebogen, Koranen eller suraerne), erhvervsmæssigt arbejde (at holde styr på aktier eller tilgodehavender i en butik fx eller at betale regninger), personlige eller familiemæssige formål (breve eller lister, beskeder til og fra skolen, at bruge en kalender osv.) eller administrative opgaver

(at udfylde blanketter som fx fødsels-, vielses- eller dødsattester eller ansøgninger om kørekort, en bankkonto eller lignende) osv. (Street, 1984).

Disse (ofte uformelle) literacy-aktiviteter i hverdagen er meget forskellige fra den mere faglige literacy, som skole- eller voksenundervisningen beskæftiger sig med; der er ofte stor afstand mellem hverdagens literacy og den formelle literacy i skolen. Det er årsagen til, at så mange af disse literacy-aktiviteter ikke anerkendes som "Literacy", ikke engang af de personer, der praktiserer dem. De er "skjult", usynlige i de fleste undersøgelser (Nabi et al., 2009), og afvises ofte som "folkelige", "lokale" og ligefrem som "ikke-literacy", fordi de ikke overholder reglerne for den literacy, der optræder i skoleklassen. Den "definitionskompetence", som den uddannede elite betragter som en rettighed, lader dem afgøre, hvad der er "Literacy", og hvad der ikke er; dermed ignoreres de uformelle literacy-aktiviteter, eller den nedgøres som uvæsentlig. Og mange af de mennesker, der benytter disse aktiviteter, antager ligeledes, at de ikke udgør "Literacy"; faktisk udføres de ofte ubevidst, indlejret i en almindelig hverdagsaktivitet som at købe ind, lave mad, dyrke sport, sociale interaktioner osv.

Denne forståelse af literacy som et bredt udvalg af sociale praksisser i en bestemt kontekst og rettet mod et bestemt formål snarere end en enkeltstående færdighed uden kontekst, som kan anvendes i enhver situation, er blevet meget udbredt i de såkaldte "udviklingslande"; det skyldes, at dette synspunkt ser ud til at afhjælpe nogle af bekymringerne om "Literacy" i en kontekst, hvor der fortsat er et stort antal personer, der betegnes som "analfabeter", trods literacy-kampagner rettet mod voksne, og hvor den relative fiasko af bekostelige tilbud til afhjælpning af analfabetisme blandt voksne har medført en tilbageholdenhed med at lancere omfattende literacy-kampagner og en interesse for at finde nye måder at hjælpe voksne med at udvikle deres literacy og talkompetence på. Nogle tilbud kombinerer nu lokale eller økonomiske udviklingsaktiviteter med formidling af et relevant udvalg af literacy- og talfærdigheder, en literacy, der er "indlejret" i erhvervsuddannelse. Familie-literacy er også et træk af literacy i udviklingslande ligesom brugen af traditionelle fortællinger, ordsprog osv. skaber yderligere lejligheder til at læse (og skrive) – og alle disse aspekter bør indgå i undersøgelser af eksisterende literacy-praksis. I stedet for at antage, at der findes kontekster, som ikke rummer "Literacy", ser den etnografiske tilgang på, hvad der foregår (inklusive de skjulte literacy-

former) og søger at bygge på disse aktiviteter for at styrke nye former for literacy.

LETTER-projektet

Hvis vi altså skal tage udgangspunkt i deltagerne eksisterende literacy- og talfærdigheder, er der brug for to typer af uddannelse for de personer, der tilrettelægger og underviser på literacy-kurser. Dels må der udvikles etnografiske metoder til at identificere den literacy og talkompetence, som deltagerne allerede praktiserer, fordi mange af disse praksisser (som vi har foreslået) er udviklet i uformelle kontekster og måske næppe er fuldt erkendt af de personer, der benytter dem. For det andet: Når nogle af de former for literacy og talkompetence, der anvendes i hverdagen, er afdækket af planlæggere og undervisere, er der brug for uddannelse i, hvordan man kan bygge videre på disse kompetencer for at udvikle nye praksisser; det er nemlig ikke umiddelbart indlysende, hvordan uformelle og lokale literacy-former kan udvikles til andre, ofte mere formelle literacy-former. Men at se bort fra den uformelle literacy og talkompetence, som deltagerne praktiserer, og herefter undervise dem i en ny form for Literacy er næppe den mest effektive tilgang til at hjælpe dem med at ændre deres opfattelser af sig selv og af literacy eller at videreudvikle deres evner. Som meget forskning viser, vil disse mennesker ofte trives dårligt med formelle literacy-kurser, mens de kan have brug for yderligere forklaring for at arbejde med deres eksisterende literacy.

Disse overvejelser førte til LETTER-projektet (*Learning for Empowerment Through Training in Ethnographic Research*; Læring for tro på egen handlekraft gennem uddannelse i etnografisk forskning), et kursus, der kombinerer etnografiske tilgange til at undersøge lokale literacy-former og pædagogiske tilgange til læring og læseplansudvikling. Projektet begyndte i Indien i 2005 med udgangspunkt i drøftelser mellem Nirantar, en lokal uafhængig kvindeorganisation (en NGO), som arbejdede for at styrke kvinders handlekraft gennem uddannelse; de første aktiviteter var en række workshopper arrangeret af Nirantar og ASPBAE (*Asia-South-Pacific Bureau of Adult Education*; Bureau for voksenundervisning i Asien og den sydlige Stillehavsregion). Finansieringen kom fra en række forskellige kilder, og der blev afholdt to workshopper med deltagere fra Nepal, Bangladesh, Pakistan, Afghanistan og Indien. Hovedfokus i dette projekt var på at udforske hverdagens literacy og talkompetence i lokalsamfund ved hjælp af

etnografiske metoder. Et kortfattet eksempel på denne type arbejde blev præsenteret på den første workshop i Delhi, hvor alle gik ud på gaden for at observere, hvordan forskellige mennesker håndterede literacy- og talaktiviteter (fx en taxachauffør eller en kvinde, der solgte varer på markedet). Efter den første workshop gennemførte deltagerne en længere undersøgelse af literacy i hverdagen derhjemme, før de tog deres casestudier med til den næste workshop for at få feedback og videreudvikle deres arbejde. På grundlag af disse to workshopper blev der skrevet og udgivet en bog, *Exploring the Everyday: ethnographic studies of literacy and numeracy* (Udforskning af hverdagen: etnografiske studier af literacy og talkompetence; Nirantar 2007), og siden da har Nirantar udviklet nye tilgange til undervisning og læring med udgangspunkt i resultaterne fra denne type undersøgelser. For eksempel viste en undersøgelse af eksisterende literacy-former i hverdagen, at kalendere var en udbredt form for literacy (både læsning og skrivning); herefter undersøgte kursisterne forskellige typer af kalendere, verdslige og religiøse, sol- og månekalendere, forskellige anvendelser af kalendere, herunder mænds og kvinders brug, forskellige år (fx skoleår, kirkeår, regnskabsår osv.) med mere. Det gav alt sammen både undervisere og kursister lejlighed til at lære mere, ikke fra en lærebog, men fra materialer, de havde hængende på væggen.

Det vigtigste element her er at hjælpe literacy-undervisere og deres elever med at lære om den literacy og talkompetence, der udfoldes lokalt i hverdagen i de enkelte elevgrupper – for derigennem at hjælpe eleverne selv med at blive mere bevidste om, hvad de gør, og hvordan de har det med literacy (Rogers 2008).

Herefter bevægede projektet sig til Etiopien, hvor en gruppe på omkring tyve undervisere for literacy-lærere fra hele landet deltog i en serie på tre workshopper. Den første beskæftigede sig med etnografiske tilgange og omfattede besøg i felten; herefter gennemførte deltagerne individuelt eller i små grupper et mere detaljeret casestudie i deres eget lokalmiljø. Den anden workshop afsluttede disse casestudier og indledte processen med at udarbejde en læseplan. Den tredje workshop, hvor der deltog et ledende medlem af de indiske LETTER-workshopper, afsluttede begge forløb med særlig vægt på læseplansudvikling. I nogle tilfælde lykkedes det at skabe en ny læseplan med nye undervisnings-/læringsmaterialer, i andre tilfælde kunne resultaterne fra casestudierne indarbejdes i de eksisterende læse-

bogsbaserede læseplaner. I lærebøgerne i funktionel literacy var det således muligt at supplere de enkelte lektioner (malaria; landbrugsmetoder; marketing osv.) med en udforskning af, hvordan literacy og talkompetence praktiseres lokalt i forhold til emnet for lærebogen. Igen blev der skrevet og udgivet en bog: *Everyday Literacies in Africa: ethnographic studies of literacy and numeracy in Ethiopia* (Hverdags-literacy i Afrika: etnografiske studier af literacy og talkompetence i Etiopien; Gebre et al., 2009).

Aktuelt afvikles der et forløb i Uganda, som knytter Makerere Universitet sammen med Addis Abeba Universitet (Etiopien), Kwa-Zulu-Natal Universitet (Sydafrika) samt King's College London og Institute of Education (Pædagogisk Institut) i London (UK). Ved at inddrage nogle af de personer, der deltog i projekterne i Etiopien og Indien, kan LETTER fungere som et rullende projekt, hvor både undervisere og deltagere bygger videre på de foregående workshopper. Som i de tidligere projekter gennemføres der etnografiske studier af lokale literacy-former, og processen med at udvikle nye læseplaner er indledt. To nye elementer er dels udformningen af læsemateriale for kursister med udgangspunkt i etnografiske tilgange til at udforske originalt (mundtligt) materiale, herunder lokale historier, dels at de enkelte deltagere er blevet bedt om at udforme og undervise i et kort literacy-forløb for voksne med udgangspunkt i etnografisk materiale. Dermed omfatter LETTER-projektet nu læreruddannelse (herunder en række mikro-undervisningsøvelser). En udgivelse af casestudier af literacy- og talkompetence, som de praktiseres i hverdagen i Uganda, og deres inddragelse i voksenundervisning er under forberedelse.

Det er vigtigt at være klar over, at LETTER ikke fremlægges som et eksklusivt alternativ til eksisterende literacy-tilbud til voksne, men som et supplement. Projektets mål er at tilbyde en praktisk tilgang til at lære de personer, der uddanner literacy-lærere (facilitatorer, animatorer, tutorer), hvordan de kan undersøge den literacy og den talkompetence, der praktiseres i hverdagen i de lokalsamfund, som deres voksne kursister kommer fra, så de kan opbygge nye tilbud med udgangspunkt i eksisterende aktiviteter og opfattelser.

Resultaterne fra etnografiske studier

De etnografiske projekter, der er gennemført, har bestået i små, detaljerede casestudier – ikke nødvendigvis typiske casestudier, som kan danne grundlag

for bredere generaliseringer, men "sigende" casestudier, som kan give indsigt og danne grundlag for at udfordre udbredte antagelser.

Nogle af resultaterne er særligt relevante for udviklingen af literacy-kurser. For det første, at "Literacy" viste sig at være langt mere komplekst end blot afkodningen af skrevne tekster. Hovedfokus for tilgangen "Literacy i udviklingsssamfund" var på læsning frem for skrivning; men etnografiske studier viste, at skrivning var mere udbredt end læsning i mange mænds og kvinders hverdagsliv. I alle tilfælde konkluderede vi, at læsning og skrivning går hånd i hånd; de indgår i en dialogbaseret relation, hvor den enkelte læser finder mening i teksten på grundlag af sin egen erfaring og viden, samtidig med at den, der skriver en tekst, forudser, hvordan læseren vil fortolke den ved at forestille sig den erfaring, læseren vil trække på i sin fortolkning. Et sådant syn på læsning involverer en læser, der anlægger et kritisk perspektiv i sin fortolkning af det skrevne og etablerer en social relation med den, der har skrevet teksten; der er ikke

kun tale om en teknisk analyse af tekstens lingvistiske træk (fonemer), som det er tilfældet i mange literacy-kurser. Læseren er ikke en passiv modtager af et budskab, men er aktivt involveret i at konstruere tekstens betydning. Læsning er, ligesom skrivning, en social aktivitet, der udføres i en bestemt sociokulturel kontekst med et bestemt formål.

Desuden har etnografiske studier vist, at literacy sjældent forekommer i "ren" form i den forstand, at det kun vedrører skriftlig tekst; i stedet er literacy oftest multimodal, dvs. at det omfatter andre modaliteter – visuelle, mundtlige, kinæstetiske – og ofte omfatter det både *flere skriftsystemer* og *flere sprog*. Igen og igen har disse studier vist, at personer, der betegnes som "analfabeter", faktisk praktiserer literacy og talkompetence i hverdagen, delvist med støtte fra andre (såkaldt "mediering"; Mace, 2002), men også på egen hånd med støtte i en lang række strategier, hvor de opbygger deres egen måde at praktisere literacy- og talkompetence på. Disse svarer sjældent til den formelle literacy og talkompetence,

som skolerne underviser i, men er ofte "selvopfundne" former, der er udviklet af den enkelte eller i det lokale fællesskab, den enkelte tilhører. Hver eneste dag træffes der beslutninger om, hvilke literacy- eller talkompetenceaktiviteter, der skal anvendes af hvem og i hvilke sammenhænge, hvilke modaliteter der skal anvendes, hvilke former for literacy der skal anerkendes, og hvilke der bør betragtes som mindreværdige (betegnelser som "folkelig", "uformal" eller "lokal" anvendes ofte om disse andre former for literacy); det er disse beslutninger og de antagelser, de bygger på, der nu udforskes i etnografiske studier. Opfattelserne af, hvad der bør anerkendes som literacy, og de opfattelser, som såkaldte "analfabeter" har af sig selv og af Literacy, bliver mere synlige; det gælder især det element af "skam", som så mange såkaldte "analfabeter" føler.

Modellens anvendelse i en vestlig kontekst

I internationale udviklingsinitiativer er det således voksenundervisere snarere end skolemyndigheder, der er blevet bevidste om afstanden mellem de forskellige former for literacy og -talkompetence i hverdagen, som de etnografiske tilgange har afdækket, og de meget anderledes former for literacy, der indgår i undervisningen i literacy-kampagnerne. Disse formelle tilbud møder ikke deltagerne, "hvor de er", bygger ikke på elevernes/kursisternes eksisterende literacy-praksis og bruger ikke deres tidligere læring og hverdagsoplevelser som grundlaget for ny læring. Faktisk antager lærerne ofte, at elever/kursister som "analfabeter" ikke har nogen relevant literacy-erfaring, og at de (lærerne) udfylder et tomrum i overensstemmelse med den såkaldte "tankpasserpædagogik". Hvis vi skal væk fra den formelle model og hen imod en mere effektiv tilgang, har vi brug for nye redskaber til at afdække elevernes/kursisternes faktiske praksis og opfattelser – og det er her, de etnografiske tilgange kommer ind.

I "vestlige" samfund, hvor de teoretiske tilgange, der er skitseret ovenfor, har deres væsentligste udspring, er der færre tegn på, at de anvendes i praksis. Den nyere opfattelse af "literacy" som et sæt af varierede sociale praksisser (mangfoldige former for literacy) har selvfølgelig bredt sig i Vesten, men i dén kontekst er forståelsen af afstanden mellem hjemmets praksis og skolens undervisning langt tydeligere blandt dem, der beskæftiger sig med børns undervisning og videregående uddannelse (akademiske literacy-former) end i voksenundervisning eller efteruddannelse.

Shirley Brice Heaths *Ways with Words* (1996-udgaven) identificerede denne afstand helt tilbage i 1983; og nyere arbejde har fokuseret primært på skoler og universiteter (fx Pahl og Rowsell, 2005; Larson og Marsh, 2005). Et studie af afstanden mellem den talkompetence, der praktiseres i henholdsvis hjem og skole (Leverhulme, 2005), var et stort skridt frem mod en forståelse af de mange forskellige former for talkompetence, der udfoldes i en sociokulturel kontekst. Og "literacy i familien" er et centralt tema, især i forhold til fastlæggelse af retningslinjer for skoleundervisning. Disse studier har langt sjældnere omfattet voksne (se dog Papen, 2005; Fowler og Mace, 2005).

Denne afstand mellem elevernes/kursisternes og lærernes daglige praksis og det, som den formelle undervisning fokuserer på, er det centrale element, der kobler etnografi og pædagogik sammen. Vi mener, at al ny viden for både børn og voksne må bygge på tidligere læring, og at det derfor er afgørende at identificere den tidligere læring, der er relevant for ny læring, for at afdække den literacy- og talkompetence, som elever eller kursister allerede har tilegnet sig og praktiserer – i stedet for at gå ud fra, at den ikke findes. Og vi mener, at de etnografiske tilgange udgør en af de mest velegnede metoder til at afdække disse praksisser.

Der er flere aspekter af bekymringen for literacy-udvikling i Vesten. Den ene er, at meget af den formelle undervisning i literacy og talkompetence ikke er særlig effektiv. En anden vedrører indvandrergupper, som ofte er forpligtet til at tilegne sig nye former for literacy- og talkompetencepraksis i deres nye værtslande. Når man lærer et andetsprog (eller endnu et sprog), involverer det ofte nye former for literacy og sommetider et nyt skriftsystem. Et tredje aspekt vedrører videregående uddannelser og "faglige literacy-former"; etnografiske studier af de literacy-former, der forudsættes og anvendes i faglige sammenhænge, har ført til læringsforløb i nye literacy-former især, men ikke udelukkende, i forhold til internationale studerende.

Der er naturligvis vanskeligheder forbundet med at gennemføre undersøgelser af den eksisterende literacy- og talkompetencepraksis i befolkningsgrupper, der kommer fra meget forskellige baggrunde, som de fysisk (men ikke kulturelt) er adskilt fra; det vil sige, at det er lettere at antage et fravær af literacy frem for at gennemføre tidskrævende etnografiske studier af de literacy- og talkompetenceaktiviteter, som al-

lerede praktiseres i hverdagen. Der er imidlertid flere grunde til, at en sådan etnografisk tilgang kan være nyttig, ikke kun med henblik på at udvikle bedre skoleundervisning for børn, men også i forhold til voksenundervisning. Voksne bringer jo deres samlede livserfaring og alle deres opfattelser med sig, når de indleder disse forløb, herunder deres følelser over for literacy, hvoraf nogle vil fremme ny læring, mens andre vil udgøre en barriere. Denne erfaring omfatter den konkrete literacy- og talkompetencepraksis, som de har udviklet gennem mange år i deres egne sociokulturelle sammenhænge. Både i skolen og i voksenundervisning er det vigtigt at vide og forstå, hvad eleverne eller kursisterne har med i bagagen.

Et af nøgleelementerne i at afdække de hverdagspraksisser og opfattelser, som elever og kursister har med sig, er at drøfte emnet med dem direkte. Men fordi der er tale om hverdagsaktiviteter, som de ofte udfører vanemæssigt eller ubevidst, eller fordi deltagerne måske ikke definerer dem som "literacy" eller "talkompetence", kan den slags diskussioner ikke alene afdække den fulde kompleksitet af de eksisterende praksisser. Her vil etnografisk observation og engagement være et nødvendigt element i underviserens værktøjskasse. Vi er nødt til at se, "hvad der foregår"; så kan vi forhåbentlig også hjælpe deltagerne til selv at se, hvad der foregår.

Etnografisk forskning behøver ikke nødvendigvis udføres "i" en målgruppe; den mest effektive tilgang er at, at undersøgelserne udføres "med" eller ligefrem "af" målgruppen. At få elever eller kursister (både børn og voksne) til selv at udføre undersøgelser af deres egen literacy- og talkompetencepraksis er en spændende og frugtbar proces, der fører til ny læring for både lærere og elever/kursister. En udbredt myte om etnografiske studier er, at de udføres lidenskabsløst på et eksternt subjekt med henblik på at forstå det, som er mærkeligt (især det "primitive") eller i det mindste forskelligt fra forskeren. Men faktisk sætter etnografi spørgsmålstegn ved de antagelser, som forskerne baserer deres forskning på; det betyder, at man ikke kun undersøger den "anden", men også må reflektere kritisk over sig selv. Etnografisk forskning søger at forstå alt, hvad der foregår, herunder hvad der sker med forskerne selv.

Det vil sige, at alle, der underviser børn eller voksne i læsning, skrivning, literacy og talkompetence i videste forstand, både i såkaldte udviklingslande og i såkaldte vestlige samfund, må forstå, hvad der foregår, ikke bare på et generelt plan (fx "alle kvinder gør sådan eller sådan" og "alle børn har brug for dét eller dét"), men hvad der foregår i netop denne kontekst lige nu med netop dette formål; hvad disse kvinder faktisk gør; hvordan magtrelationerne er

mellem underviser/forsker og deltagere; hvilken form for kemi der opstår, når det nye materiale møder det ældre materiale, osv. Og dét forudsætter en etnografisk tilgang til undersøgelser i specifikke kontekster: Denne tilgang er anvendelig i alle sammenhænge, både i "udviklingslande" og i "Vesten".

Konklusion

Både i udviklingslande og i Vesten ønsker vi altså at bevæge os væk fra et synspunkt, der definerer "literacy" som "literacy-undervisning", og som i stedet betragter literacy-tilegnelse som en social aktivitet, der antager mange forskellige former i forskellige sammenhænge; og vi er overbeviste om, at vi kun kan opnå dette, hvis vi benytter etnografiske tilgange. I denne artikel har vi illustreret denne pointe med henvisning til LETTER-projektet, som vi har været involveret i. Selv om dette projekt fandt sted i en international udviklingskontekst, betragter vi det som relevant for lande som Danmark og Storbritannien. Den etnografiske tilgang er relevant for læringsforløb med både børn og voksne; og den er relevant for både læsning og skrivning.

I begge kontekster mener vi, at en forståelse af elevernes/kursisternes opfattelse af og eksisterende brug af literacy og talkompetence er et vigtigt første skridt i at hjælpe dem med at lære mere. Og at udviklingen af detaljerede lokale etnografiske perspektiver gennem casestudier udgør et særdeles effektivt redskab til at sætte spørgsmålstejn ved antagelser og generaliseringer om både literacy og læring. Etnografiske undersøgelser af hverdagslivet er en nødvendig del af enhver pædagogisk aktivitet, både med børn og voksne og både i Europa og i internationale udviklingsprojekter.

Vi anerkender de vanskeligheder, der er forbundet med denne tilgang. Det er meget lettere og meget mindre ressourcekrævende at afvikle et standardforløb og bruge den eksisterende lærebog end (sammen med deltagerne) at udforske et nyt territorium, at være nytænkende, at udforme nye undervisnings/læringsmaterialer, at håndtere omfattende forskelle og at måle "bløde" faktorer (selvtillid og engagement) frem for hårde faktorer (standardiserede testresultater) (se Campbell, 2007). En sådan tilgang er imidlertid mere effektiv, fordi afstanden mellem det, deltagerne lærer i klassen, og det, de praktiserer derhjemme, nu fungerer som et læringsredskab i stedet for en læringsbarriere. Og både for elev/kursist og lærer er det meget sjovere.

Referencer

- Barton, D., M. Hamilton og R. Ivanic 2000 *Situated Literacies: reading and writing in context* London: Routledge
- Baynham, M. og M. Prinsloo (red.) *The Future of Literacy Studies* 2009 Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Campbell, P. 2007 *Measures of Success: assessment and accountability in adult basic education* Edmonton: Grass Roots Press
- Fowler, E. og J. Mace (red.) 2005 *Outside the Classroom: researching literacy with adult learners* Leicester: NIACE
- Gebre, A.H., A. Rogers, B. Street og G. Openjuru (red.) 2009 *Everyday Literacies in Africa: ethnographic studies of literacy and numeracy practices in Ethiopia* Kampala: Fountains Press
- Heath, Shirley Brice *Ways with Words: language, life and work in communities and classrooms* Cambridge 1983 (1996-udgaven)
- Larson, J. og J. Marsh 2005 *Making Literacy Real: theories and practices for learning and teaching* London: Sage
- Leverhulme: B. Street, D.A. Baker og A. Tomlin 2005 *Navigating Numeracies: numeracy practices at home and at school* Bind 4 i serie om Leverhulme Numeracy Research Programme, Dordrecht: Kluwer / Springer
- Mace, J. 2002 *The Give and Take of Writing: scribes, literacy and everyday life* Leicester: NIACE
- Nabi Rafat, A. Rogers og B. Street 2009 *Hidden Literacies: ethnographic studies of literacy and numeracy practices in Pakistan* Uppingham Press
- Nirantar 2007 *Exploring the Everyday: ethnographic approaches to literacy and numeracy* New Delhi: Nirantar and ASPBAE, findes på www.nirantar.org
- Pahl, K. og J. Rowsell 2005 *Literacy and Education: understanding the New Literacy Studies in the classroom* London: Paul Chapman
- Papen Uta 2005 *Adult Literacy as Social Practice: more than skills* London: Routledge

Prinsloo, M. og M. Breier (red.) 1996 *Social Uses of Literacy* Cape Town: SACHED og Amsterdam: Benjamins

Robinson-Pant, A. (red.) 2004 *Women, Literacy and Development: alternative perspectives* London: Routledge

Rogers, Alan 2008 Informal learning and literacy, i *Encyclopedia of Language and Education*, (anden udgave) redigeret af Brian V. Street og Nancy H. Hornberger, New York: Springer s. 133-144

Street, B. 1984 *Literacy in Theory and Practice* Cambridge: Cambridge University Press

Street, B.V. (red.) 2001 *Literacy and Development: ethnographic perspectives* London: Routledge

